

Osman Gündüz, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi (1977). Millî Eğitim Bakanlığına bağlı çeşitli okullarda edebiyat öğretmeni olarak çalıştı. 1984 yılında Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne araştırma görevlisi olarak girdi. *Selahaddin Enis; Hayatı, Edebi Kişiliği, Hikâyeciliği* adlı çalışmasıyla yüksek lisans (1987), *Meşrutiyet Romanında Yapı ve Tema* adlı çalışmasıyla doktora öğrenimini tamamladı (1993). 1993 yılında Yardımcı Doçent, 2004 yılında Doçent, 2009 yılında ise profesör oldu.

Bir süre Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesinde Gazetecilik Bölümü başkanlığını yürüten (1998-2000) ve hâlen aynı üniversitenin Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışan Osman Gündüz, *Meşrutiyet Romanında Yapı ve Tema 1-2, Yazılı ve Sözlü Anlatım, Kompozisyon Sanatı* (Ş. Aktaş ile), *Uygulamalı Yazma Eğitimi El Kitabı* (T. Şimşek ile), *Uygulamalı Okuma Eğitimi El Kitabı* (T. Şimşek ile), *Uygulamalı Yazma Eğitimi El Kitabı* (T. Şimşek ile), *Uygulamalı Konuşma Eğitimi El Kitabı* (T. Şimşek ile yakında basılacak), *Uygulamalı Yazma Eğitimi El Kitabı* (T. Şimşek ile), *Uygulamalı Dinleme Eğitimi El Kitabı* (T. Şimşek ile yakında basılacak), *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı* (Y. Çelik, T. Şimşek ile) *İlköğretim Türkçe 6-7-8* (Ş. Aktaş, Y. Çelik, H. Alacatlı ile), *Düş ile gerçek arasında Oktay Akbal'ın Öykücülüğü* adlı kitapları yanında; Ahmet Midhat Efendi'nin *Müşahedat ve Jön Türk* romanları ile Şehbenderzade Filibeli Ahmed Hilmi'nin *Amak-ı Hayal* adlı romanını yayına hazırladı. *İlköğretimde Türkçe Eğitimi, Türk Edebiyatı Tarihi, Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı* gibi ortak kitaplarda bölüm yazarlığı yaptı. Osman Gündüz'ün *Turkish Studies, Journal of Turkish Studies, International Journal of Turcologia, Bilig, Litteratür, Erdem, Türk Dili, Millî Eğitim, Türk Yurdu, Türkiye Araştırmaları Dergisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* gibi ulusal ve uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış alanı ile ilgili bilimsel yazıları vardır.

Osman Gündüz, evli ve iki çocuk babasıdır.

E-mail: ogunduz25@gmail.com / ogunduz@atauni.edu.tr

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR/ 9

ÖN SÖZ / 11

GİRİŞ / 15

Anar'ın roman yazmaya başladığı yıllarda

Türk romanının genel görünümü / 17

Bir yöntem olarak postmodern kurgu / 23

1. Klasik dönem romanından postmodern romana / 23

2. Postmodern kurgunun ana ilkeleri / 26

3. Tarihsellik ve tarihin kullanılışı / 31

3.1. Yeni tarihselcilik kuramına göre Anar'ın romanları / 35

I. İhsan Oktay Anar'ın kurgu dünyası / 39

1. Biçimsel özellikler / 45

1.1. Geleneksel anlatma formu / 45

1.1.1. Meddah anlatıcılar / 46

1.1.2. Nakilciler / 48

1.1.3. Semboller, objeler, gizemli sayılar / 52

1.2. Dil ve dilin kullanılışı/üslup / 57

1.3. İroni ve parodi oluşturma / 69

1.3.1. Mizah / 76

2. Fantastik unsurlar / 81

2.1. Gizemli makineler ve hiyel ustalarının amacı / 95

3. Metinlerarasılık / 99

4. Kurgunun serüveni ve üstkurgu / 125

5. Yabancılaşma/yabancılaştırma / 137

6. Mekânın kullanılışı / 143

7. Zamanın kullanılışı / 157

8. Olaylar dizgesi / 163

9. Simgeleştirilmiş kişiler/figürler / 171

10. Bakış açısı ve anlatıcı / 181

II. Anar'ın romanlarında derin yapı / 189

1. İnsanlığın ezeli çatışma alanı: İyilik ve kötülük / 190

2. İktidar ve ölümsüzlük uğruna / 192

3. Uygarlık çatışması ve kurumların yozlaşması / 195

III. Romanların arkasındaki düşünsel yapı / 201

1. Sevgi tüm sorunları çözümler / 201

2. Bilgi güçtür / 206

3. Gerçeği öğrenmek insanı özgür ve güçlü kılar / 210

SON SÖZ / 213

NOTLAR / 227

KAYNAKÇA / 245

ÖN SÖZ

İhsan Oktay Anar, günümüz romancısı. Romanımızın niceliksel olarak zirvede olduğu bir dönemde ilk romanından itibaren kendi okurunu oluşturdu ve bu alandaki yolculuğunu emin adımlarla sürdürüyor. Yani henüz son sözünü söylememiş, zira bu yolda okurları ondan daha çok şeyler bekliyor. Bu yüzden ilk anda onun eserleri üzerinde çalışma yapmış olmamın biraz erken olduğu düşünülebilir. Ancak, 1995 yılından itibaren yazdığı beş roman aşağı yukarı çizgisini, üslubunu ve tavrını yeterli ölçüde açıklayabilecek nitelikte. Üstelik eserleri böylesine beğenilen ama bilgi kaynaklarını sır gibi gizleyen ve romancılığı üzerinde pek konuşmayan bir yazarın okuruna ufuk açabilecek nitelikte çalışmalar sunmanın da yararlı olacağı kesin. Bu temel düşünceden yola çıkan *İhsan Oktay Anar'ın Kurgu Dünyası* adlı bu çalışma, Anar'ın romanlarını kurgu tekniği açısından ele almakta ve incelemektedir.

Bu dikkatin gereği olarak söz konusu çalışma, *Anar'ın roman yazmaya başladığı yıllarda Türk romanının genel görünümü ve Bir yöntem olarak postmodern kurgu* başlıkları altında ve Anar'ın eserlerini açıklayabilecek ölçüde postmodern kurgu tekniği ile ilgili bilgi veren giriş bölümleri dışında, üç ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın omurgasını oluşturan birinci bölümde Anar'ın yayımlanmış beş romanı, postmodern anlatının kurgusal yöntemleri dikkate alınarak nicel ve nitel özellikleri bakımından kategorik bir sınıflamaya tabi tutulmuş, çeşitli alt kümelere ayrılarak incelenmiştir. *Anar'ın romanlarında derin*

yapı başlıklı ikinci bölümde romanlar kutupluluk açısından incelendikten sonra *Romanların arkasındaki düşünsel yapı* başlıklı üçüncü ve son bölümde romanların tümüne sindirilmiş düşünsel yapı belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma, Anar'ın romanlarına dair genel bir değerlendirmenin yapıldığı *son söz*, metinlerarasılık başlığı altında verilen bazı özel adlarla ilgili açıklamaların yapıldığı *notlar ve kaynakça* bölümü ile sona ermektedir.

Akademik çalışmanın gereği olan her bilgiyi belgelendirme/söylenenleri kanıtlama endişesinin bu çalışmaya, tüm çabalarıma rağmen, nicel bir boyut kazandırdığını belirtmeliyim. Özellikle metinlerarası ilişkiyi saptarken kimi zaman ilk anda gereksiz gibi görülebilecek ayrıntılara girdim. Kullandığım malzemelerin bağlantı yerlerini verebilmek için uç noktalarına ulaşmaya çalıştım. Ne var ki kurmaca metinlerde özellikle postmodern anlatılarda önemsiz gibi görülen ayrıntıların aslında eserin incelenmesinde ve yazarının kurgu dünyasının açılmasında katkıları olduğu bilinen bir durumdur. Zira, kurgulanmış metin bir bütündür ve bu metin, okurun düş dünyasıyla/yorum gücüyle zenginleşecek, eklenecek anlam tabakalarıyla yeni değerler kazanacaktır. Öte yandan kurgu tekniği konusunda gereğinden fazla bilgi vermek ve okuru yormak yerine bu husustaki teorik bilgileri konunun anlaşılabilirliğini sağlayacak ölçüde ve dozda vererek gereksiz bilgi/kaynak yığımından kurtarmaya çalıştım.

Bu düşünceyle bağlantılı olarak Anar romanlarının karakteristiğini oluşturan belirgin özelliklerinden kurgu tekniği ve metinlerarası ilişkiler üzerinde, diğer başlıklara göre ayrıntılı olarak durdum. Bu eğilimin oluşmasında, karmaşık ve iç içe girmiş halkalardan oluşan romanların dinsel, tarihsel ve tasavvufi olaylarla yüklü olması ve metnin okurla yazar arasında düzenlenmiş postmodern anlatıya özgü bir oyun olarak görülmesinden dolayı, bu karmaşık ve girift ilişkiler ağını çözümleyebilecek donanımlı bir okura ihtiyaç duyulması etkili oldu.

Metnin yorumunda bir araştırmacı olarak *ben-anlatıcı* kimliğimi ön planda tutmam belki yadırganabilir. Ne var ki bu tavrın gerisinde postmodern anlatıya uygun bir öznellik katarak okuru klasik anlatıcının kesin yargılarından/buyurgan hükümlerinden uzak tutma; daha önemlisi *biz anlatıcının* kuru anlatımından kurtarma endişesinin etken olduğunun düşünülmesini isterim.

Bu arada bir yazarın tüm eserlerini bir bütün olarak görüp belli başlıklar altında harmanlayarak ortak yargılar oluşturmanın bir-

takım zorlukları da bünyesinde taşıdığını ve bu yüzden kimi zaman gereksiz yinelemelere düştüğümü belirtmeliyim.

Bu incelemede teorik olarak Yıldız Ecevit'in *Türk Romanında Postmodern Açılımlar* adlı eserinin ve yine Alaattin Karaca'nın metinlerarası ilişkiler konusunda Anar'ın son romanı ile ilgili yazısının ufuk açıcı olduğunu belirtmek istiyorum. Ayrıca Anar'ın ilk üç romanını ayrı ayrı üstkurgu bakımından inceleyen Akın Tek'in, yine aynı yöntemle ama öncekine göre daha ayrıntılı olarak metinlere eser-insan ilişkisi açısından bakan Ahmet Koçakoğlu'nun Yüksek Lisans tezlerinin* -ilkinin dar ve sınırlı, ötekini ise sınırları belirlenmemiş inceleme alanına rağmen- Anar romancılığının açılımına katkıları olduğuna inanıyorum. Bu bağlamda yeri geldikçe yararlandığım birkaç ciddi yazı dışında çeşitli dergilerde, gazetelerin kitap eklerinde ve internet sayfalarında eser tanıtma düzeyinde yazılmış magazinел yanı ağır basan yazıların da Anar romancılığına pek katkı sağlamadıklarını söylemekle yetineceğim.

İlk başlarda dudak bükerek baktığımız bu kurgulama yönteminin etki alanına girildikçe insanı kendine çeken ve bağlayan bir sıcaklık taşıdığı; giderek dilsel, ama çoğu kez muzipçe oynanmış eğlenceli bir oyuna dönüştüğü görülecektir. Buna benzer daha saymadığım pek çok özellik, postmodern anlatının uzun yıllar ilgi görmesini ve gündemde kalmasını da açıklamaktadır.

Kanımcı edebiyat ve genel anlamda sanat, dar kalıplar içine sıkıştırılmamalı; yazar ve onunla ilişki içindeki okur düşsel dünyasının atlarını uçsuz bucaksız düş evreninde özgürce koşturmalıdır. İşte okur ile birlikte yola çıkan postmodern roman yazarları biz okurlara böylesi sürükleyici olduğu kadar merak uyandırıcı ve eğlenceli bir serüven sunuyorlar. Bu serüvenin içinde akla gelebilecek ya da gelemeyecek dilsel oyunlar, keşfedilmemiş büyümlü dünyalar, zengin imgeler vardır ve yine söz konusu bu metinler, kendilerine özgü zevkleri, prensipleri ve sanat algıları olan okurlarını beklemektedirler.

İlk baskısı sınırlı sayıda Haziran 2009 yılında Vizyon Yayınevi tarafından yayımlanan eldeki bu kitap, yeniden düzenlendi; kitabın bölümlenmesi, ana ve alt başlıkları, başlıkların içerikleri

---

* Koçakoğlu'nun çalışması sonradan kitap olarak yayımlandı (**Yerli Bir Post-modern İhsan Oktay Anar**, Palet 2010, Konya)

gözden geçirildi; dikkatten kaçan ya da dikkatsizlik sonucu ortaya çıkan dizgi/yazım/anlatım yanlışları, bazı kaynak bilgileri büyük ölçüde düzeltildi; birinci baskı sonrası yayımlanan kimi yayınlar değerlendirildi; daha önceki bilgiler, birtakım eklemeler/çıkarmalar yapılmak suretiyle geliştirildi/ güncelleştirildi.

Ne ki bütün bunlara rağmen İhsan Oktay Anar'ın kurgu dünyasını inceleyen bu çalışma, postmodern anlatı ürünleri üzerine yapılmış çalışmalar içinde en iyisi olduğu iddiasında değildir. Zira çalışmaya konu olan kurgu yöntemi henüz gelişim sürecini tamamlamamış ve bu yüzden herkesin katılacağı bir tanıma da ulaşamamıştır. Bu nedenlerden ötürü söz konusu çalışma, bu alanda çalışacaklara ve yapılan çalışmalara bir ölçüde katkı sağlayacağı inancını ve ümidini taşımaktadır.

Son sözüüm: Bu çalışma sırasında tüm zorlukları benimle birlikte omuzlayarak destek olan eşime ve çocuklarıma, akademisyen dostlarımdan ilk okurum ve eleştirmenim *Abdullah Arslan*'a, tüm kitaplaşmış çalışmalarımda olduğu gibi bu çalışmanın da dizgisini yoğun bir emekle ve zevkle yapan sevgili *Tacettin Şimşek*'e ve basım aşamasında her zamanki yardımlarıyla beni kendisine daha çok bağlayan aziz dost *Yakup Çelik*'e yürekten teşekkürler. Bu hususta asıl söylemek istediğimi en sona bıraktım. Lisans öğrenciliğimden akademik kariyerimin son aşamasına kadar, özellikle metin incelemesi konusunda, özgün düşünceleri ve deneyimleri ile bana kılavuzluk eden değerli bilim adamı, sevgili hocam *Şerif Aktaş Bey*'e *söylenebilecek en güzel dileklerle* sevgi ve saygılarımı sunarım.

Osman Gündüz
Erzurum-2012